

Рецензії

ПІДРУЧНИК З ІСТОРІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ КУЛЬТУРИ ЗЕМЛЕРОБСТВА

В умовах пошуку ідентичності України закономірно постає потреба переоцінки кращого історичного досвіду організації соціально-економічного життя. Тому підготовлене В.А. Вергуновим наукове видання **«Історія сільськогосподарської дослідної справи в Україні. У 3-х ч.; НААН, Нац. наук. с.-г. б-ка. Київ: Аграрна наука, 2018»** викликає неабиякий інтерес.

Перша частина дослідження присвячена ста видатним діячам, які доклали значних сил до розбудови сільськогосподарської дослідної справи в Україні. Автор, спираючись на зарубіжну і вітчизняну «біографічну традицію», запропонував власну оригінальну наукову методологію наукової біографії, використовуючи ті категорії і принципи, які максимально унеможливлювали суб'єктивізм. Згадані відомі особистості, а також ті, які через політичні уподобання були забуті сучасними істориками, незважаючи на українське походження або зроблене для прославлення держави. Когорту забутих представників науково-дослідної сфери поповнено О. Алешею, Я. Ярондарем, С. Богдановим, П. Будріним, М. Вольфом, П. Гавсевичем, Д. Джовані, Б. Єнкеним, І. Жуковим, О. Калачиковим, Г. Маховим, П. Сльозкіним, А. Терниченком, С. Франкфуртом тощо.

Не оминув автор увагою і видатних представників вітчизняної аристократичної еліти царських часів, яким за радянської доби не було належного місця в пантеонах слави. Це наукові біографії графів О. Бобринського, Б. Тишкевича, П. Кочубея, князів А. Гагаріна і П. Трубецького, протоієрея А.О. Самборського.

Належне місце посіли біографії учених-аграріїв, які творили в радянській Україні, але стали жертвами сфабрикованих полі-

тичних репресій у 20–30-х роках ХХ ст. Оригінальності архітектоніці нарисів додає їх групування за приналежністю постатей до окремих галузей аграрного виробництва чи наукових напрямів.

Друга частина роботи «Науково-організаційні засади функціонування сільськогосподарської дослідної справи на теренах України (друга половина ХІХ – початок ХХІ ст.)» є теоретичною і присвячена узагальненню історичного досвіду зародження і розвитку сільськогосподарської справи. У 8 розділах автор розглядає особливості державної політики регулювання аграрної галузі, еволюції поглядів на дослідництво, становлення перших координаційних центрів, узагальнює функціонування дослідної справи тощо. У 5 розділі «Зародження і становлення організаційної побудови вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи для потреб приватної власності землекористування» показано, що становлення дослідної справи розпочалося зі спроб надання сільськогосподарських знань у загальноосвітню підготовку (з ХІІ ст.), а також з відкриття Києво-Могилянської академії у 1615 р., де Іоанікій Галятівський увів предмет «Сільське господарство». Перший період розвитку починається з відкриття в 1790 р. професором М. Лівановим сільськогосподарської школи в с. Богоявленському біля Миколаєва, другий — у 1883 р. з прийняття Олександром ІІІ «Положення про нижні сільськогосподарські школи», коли остаточно сформувалася організаційна система підготовки фахівців сільського господарства державою. Галузеве дослідництво розвивалося спочатку в системі освітньої підготовки, а потім як складова природознавства. На основі документальних джерел виділено

кілька періодів становлення сільськогосподарської освіти та запропоновано умовну етапність еволюції організаційних основ сільськогосподарської дослідної справи. В 6 розділі «Розвиток сільськогосподарської дослідної справи в радянську добу» йдеться про кардинальні зміни в системі дослідництва після 1917 р. За радянського періоду було внесено зміни до системи освіти, що розпочало третій період (з 1921 р.) її розвитку, коли завдання підготовки галузевих фахівців було спрямовано на обслуговування колгоспно-радгоспної системи в умовах планової економіки. Кардинальні зміни в системі галузевого дослідництва започаткували третій період його розвитку, основою якого став контроль через органи влади. За своєю структурою, кадровим потенціалом і статутними завданнями першою повноцінною академічною науковою установою став створений академіком В.І. Вернадським 1 листопада 1918 р. Сільськогосподарський науковий (вчений) комітет України при профільному міністерстві Української Держави гетьмана П. Скоропадського. Відповідно до обґрунтування правонаступниці СГНКУ науково-консультаційної ради (з 1928 р.) у 1931 р. було організовано Всеукраїнську академію сільськогосподарських наук. Ґрунтовні праці цього періоду належать таким ученим, як Д.Г. Віленський, М.Ф. Іванов, М.Г. Холодний, Г.М. Висоцький, В.Ф. Старченко, А.О. Василенко, Є.В. Зверезомб-Зубовський. У 7 розділі «Роки державності України: на шляху до європейської інтеграції» аналізується процес пошуку інноваційної оптимальності для мережі існуючих ще за часів СРСР галузевих інституцій під координуючим початком НААН на тлі надання права приватної власності на землю, що розвивається з грудня 1999 р. Обґрунтовано започаткування четвертого періоду розвитку аграрної освіти та сільськогосподарської дослідної справи. Нині провідним центром наукового забезпечення агропромислового комплексу держави є НААН. У розділі аналізується процес пошуку інноваційної оптимальності для мережі існуючих ще за часів СРСР галузевих інституцій під координуючим початком НААН на тлі надання права приватної власності на землю, що розвивається з грудня 1999 р.

У 8 розділі «Організаційна побудова сільськогосподарської дослідної справи на Кримському півострові: зародження до сьогодні» автор умовно поділяє розвиток сільськогосподарської дослідної справи в Криму на 4 періоди. Перший розпочинається зі створення Нікітського ботанічного саду в 1812 р., другий — від створення Олешківського казенного виноградного розплідника в 1897 р., який став першою державною дослідною сільськогосподарською установою для потреб регіону із затвердженням науковою програмою. Третій тривав з 1923 до 2014 р. На його початку функціонувала модель «Кримської Каліфорнії», розроблена з ініціативи американської благодійної організації «Джойнт» на чолі з І. Розеном і затверджена відповідним рішенням ЦВК РРФСР. З 1929 р. обласна форма галузевого дослідництва стала складовою загальнодержавної координуючої системи ВАСГНІЛ, (1969), а пізніше УААН (1990).

Базовим елементом комплексного дослідження стала третя частина «Урядові постанови. Відомчі рішення. Архівні матеріали», у якій автор публікує документи, що охоплюють період з 1861 по 2016 р. і стали джерельною базою підготовлених історичних біографічних нарисів. Більшість із 85 поданих документів і матеріалів публікується вперше.

На жаль, не всі цікаві спостереження автора докладно висвітлено. Вимагає поглибленого вивчення роль сільськогосподарських товариств у створенні спеціалізованих дослідних установ. Авторський підхід до поняття «сільськогосподарська дослідна справа» потребує відображення взаємозв'язку науки, сільськогосподарського виробництва і дослідної справи. Але ці побажання не впливають на наукову цінність видання. Його наукова новизна зумовлена передусім постановкою дослідницького завдання — створення першого у вітчизняній історіографії і наукознавстві комплексного дослідження історії сільськогосподарської дослідної справи в Україні.

С.С. Падалка,
доктор історичних наук, професор,
провідний науковий співробітник
Інституту історії України
НАН України